

Spis treści

Przedmowa	13
Wstęp	15
Wykaz skrótów	17

A. Ustrój

A.1. Od połowy X w. do roku 1454	23
1. Polska Mieszka I w świetle dokumentu <i>Dagome iudex</i>	23
2. Testament Bolesława Krzywoustego z 1138 r. w świetle Kroniki Wincentego Kadłubka	23
3. Testament Bolesława Krzywoustego z 1138 r. w świetle Kroniki Jana Długosza	24
4. Uchwały zjazdu łęczyckiego z 1180 r. w świetle Kroniki Wincentego Kadłubka	26
5. Uchwały zjazdu łęczyckiego z 1180 r. w świetle bulli papieża Aleksandra III	27
6. Testament Bolesława Krzywoustego w świetle bulli papieża Innocentego III z 1210 r.	28
7. Przywilej ziemski Władysława Laskonogiego, wydany w Cieni w 1228 r. dla Małopolski	28
8. Przywilej ziemski króla czeskiego Wacława II, wydany w Lutomyślu w 1291 r. dla Małopolski	29
9. Przywilej budziński z 1355 r. w świetle Kroniki Jana Długosza	30
10. Przywilej koszycki z 1374 r.	32

11. Unia w Krewie z 1385 r. (akt Jagiełły i jego braci)	35
12. Książę pomorski Wacław składa hołd królowi Władysławowi Jagiełło 2 listopada 1390 r.	36
13. Unia wileńsko-radomska z 1401 r. (akt unii panów polskich)	37
14. Unia horodelska z 1413 r. (przywilej króla Władysława Jagiełły i wielkiego księcia Witolda)	38
15. Unia horodelska z 1413 r. (akt panów litewskich)	42
16. Unia horodelska z 1413 r. (akt panów polskich)	43
17. Zjazd w Łęczycy z 1426 r. w świetle Kroniki Jana Długosza	45
18. Potwierdzenie przywilejów szlacheckich w Jedlni w 1430 r. w świetle Kroniki Jana Długosza	46
19. Wielki przywilej Kazimierza Jagiellończyka dla Litwy z 1447 r.	51

A.2. Rzeczpospolita szlachecka (1454–1795) 55

20. Statut króla Kazimierza Jagiellończyka, wydany w Nieszawie w 1454 r. według Kodeksu dzikowskiego	55
21. Unia wileńska z 1499 r. (akt unii panów litewskich)	60
22. Unia mielnicka z 1501 r. (przywilej wielkiego księcia Aleksandra)	61
23. Konstytucja <i>Nihil novi</i> z 1505 r.	65
24. Instrukcja poselska uchwalona na sejmiku w Środzie i przedłożona przez posłów wielkopolskich na sejmie walnym w Piotrkowie, zwołanym na 30 listopada 1534 r.	65
25. Instrukcja poselska uchwalona na sejmiku w Proszowicach i przedłożona przez posłów małopolskich na sejmie walnym w Piotrkowie, zwołanym na 30 listopada 1534 r.	68
26. Konstytucja sejmu walnego piotrkowskiego z 1544 r.	70
27. Ordynacja wojskowa króla Zygmunta Augusta z 3 sierpnia 1557 r.	74
28. Zygmunt August, król polski i wielki książę litewski, odstępuje sukcesję na Wielkie Księstwo Litewskie Koronie Polskiej i określa charakter połączenia obu państw (Deklaracja o unii litewskiej) w Warszawie na sejmie 13 marca 1564 r.	79
29. Panowie rady i posłowie ziemscy Korony Polskiej odnawiają unię z Wielkim Księstwem Litewskim na sejmie w Lublinie 1 lipca 1569 r.	80
30. Porządek rady koronnej polskiej i litewskiej ustanowiony na sejmie lubelskim (po 4 lipca 1569 r.)	86
31. Konfederacja kapturowa z 1572 r.	88
32. Akt Konfederacji Generalnej Warszawskiej z 1573 r.	89
33. Porządek obioru monarchy z 1573 r.	91
34. Artykuły henrykowskie z 1573 r.	93
35. Konstytucja o utworzeniu Trybunału Koronnego z 1578 r.	97
36. Artykuły wojskowe hetmana koronnego Jana Zamoyskiego, wydane w Studzianach 3 sierpnia 1580 r.	103
37. Funkcjonowanie samorządu szlacheckiego i sejmu walnego na przykładzie akt z lat 1587–1752	106
37.1. Akt konfederacji związanej przez szlachtę województw kujawskich w Radziejowie 15 stycznia 1587 r.	106

37.2. Uniwersał króla Zygmunta III wzywający na sejmik przedsejmowy z 17 stycznia 1616 r.	109
37.3. Instrukcja z 4 grudnia 1628 r. dana posłom na sejm walny warszawski	110
37.4. Protestacja szlachty województw brzeskiego i inowrocławskiego przeciw laudum sejmikowemu 8 stycznia 1629 r.	113
37.5. Uchwała sejmiku relacyjnego województwa krakowskiego w Proszowicach z 11 maja 1676 r.	115
37.6. Atestacja dana deputatowi na Trybunał Koronny na sejmiku deputackim województwa podolskiego we Lwowie 15 września 1687 r.	122
37.7. Limitacja sejmiku kujawskiego z 27 marca 1703 r.	122
37.8. Przebieg obrad sejmiku walnego od 2 do 26 października 1752 r.	123
38. III Statut litewski z 1588 r.	133
39. Z konstytucji sejmiku walnego koronnego warszawskiego z 1609 r.	137
40. Uniwersał królewski, wydany w Warszawie 27 maja 1668 r., wzywający do gotowości wojennej	138
41. <i>Pacta conventa</i> Michała Korybuta Wiśniowieckiego z 1669 r., wydane na sejmie walnym elekcyjnym warszawskim	139
42. Uniwersał prymasa Kazimierza Floriana Czarotoryskiego z 1673 r.	148
43. Z konstytucji sejmiku warszawskiego z 1717 r.	152
44. Konstytucja sejmiku konwokacyjnego warszawskiego z 1764 r. o utworzeniu Komisji Skarbu Koronnego	158
45. Konstytucja sejmiku konwokacyjnego warszawskiego z 1764 r. o utworzeniu Komisji Wojskowej	163
46. Prawa kardynalne z 1768 r.	165
47. Konstytucja sejmiku ekstraordynaryjnego warszawskiego z 1773 r. o Komisji Edukacji Narodowej	172
48. Prawa kardynalne z 1775 r.	173
49. Konstytucja sejmiku ekstraordynaryjnego warszawskiego z 1775 r. o Radzie Nieustającej	175
50. Uniwersał podskarbiego wielkiego koronnego w sprawie lustracji łanów wybranieckich z 1777 r.	196
51. Zbiór praw sądowych Andrzeja Zamoyskiego z 1778 r.	199
52. Prawa kardynalne niewzruszone z 1791 r.	204
53. Ustawa o sejmikach z 24 marca 1791 r.	206
54. Ustawa o miastach królewskich z 18 kwietnia 1791 r.	216
55. Ustawa Rządowa z 3 maja 1791 r.	222
56. Ustawa o Komisji Policji z 1791 r.	229
57. Zaręczenie Wzajemne Obojga Narodów z 20 października 1791 r.	244
58. Ustawa o Komisji Skarbowej z 1791 r.	244
59. Polska Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela 1788–1792	256
60. Prawa kardynalne z 1793 r.	263
61. <i>Pacta conventa</i> dla Królów Polskich z 1793 r.	266
62. <i>Materiae status</i> z 1793 r.	271
63. Uniwersał połaniecki z 7 maja 1794 r.	272
64. Utworzenie Rady Najwyższej Narodowej w 1794 r.	275

B. Prawo

B.1. Od połowy X w. do roku 1454.	283
65. Przywilej borzykowski z 1210 r. w świetle bulli papieża Innocentego III z 1211 r.	283
66. Zapewnienie wolności i immunitetów Kościołowi polskiemu przez książąt: krakowskiego, mazowieckiego, kaliskiego i opolskiego w latach 1211–1215	284
67. Uchwały synodu sieradzkiego z 1233 r.	285
68. Lokacja wsi Powidza na prawie niemieckim w 1243 r.	288
69. Bolesław Wstydlivy nadaje wojewodzie krakowskiemu Klemensowi z Ruszczy immunitet sądowy i inne przywileje publiczne w 1252 r.	289
70. Przywilej lokacji miasta Poznania z 1253 r.	290
71. Lokacja miasta Warty w 1255 r.	292
72. Przywilej lokacji miasta Krakowa z 1257 r.	294
73. Przywilej generalny dla Żydów w Wielkopolsce z 1264 r.	296
74. Przywileje immunitetowe przysługujące rycerstwu w drugiej połowie XIII w.	300
75. Nadanie prawa niemieckiego wsi Garlica w 1274 r.	301
76. Przemysł II potwierdza wszystkie swobody w dobrach komesa Tomisława z Szamotuł, kasztelana poznańskiego, i nadaje nowe w 1284 r.	302
77. Lokacja wsi Radlina na prawie niemieckim w 1291 r.	303
78. Nadanie klasztorowi w Łądzie immunitetu wraz z prawem ścigania zbiegów w 1291 r. (rok wystawienia poprawiony na 1294)	304
79. Konfiskata majątku rycerskiego za rozbój w dobrach kościelnych z 1294 r.	305
80. Książęta dobrzyńsko-łęczyccy Władysław i Bolesław przyznają Racławowi z Żórawina szlachectwo i prawa rycerskie w 1307 r.	307
81. Z Księgi henrykowskiej	308
82. Z Księgi elbląskiej	326
83. Suma statutów małopolskich króla Kazimierza Wielkiego według Kodeksu dzikowskiego	335
84. Roty przysięg sądowych	339
85. Statut warcki z 1423 r. w układzie 31 artykułów według Kodeksu dzikowskiego	342
86. Edykt wieluński króla Władysława Jagiełły przeciw husytom z 1424 r.	347
87. Nagana szlachectwa przed sądem ziemskim z 1428 r.	348

B.2. Rzeczpospolita szlachecka (1454–1795)

350

B.2.1. Prawo ziemskie	350
88. <i>Formula processus</i> z 1523 r.	350
89. Konstytucje sejmu walnego krakowskiego z 1543 r.	351
90. Z konstytucji sejmu piotrkowskiego z 1565 r.	366
91. Z konstytucji sejmu walnego warszawskiego z 1578 r.	366
92. III Statut litewski z 1588 r.	367
93. Z konstytucji sejmu walnego warszawskiego z 1589 r.	397
94. Z konstytucji sejmu walnego koronnego warszawskiego z 1601 r.	397
95. Ordynacja Myszkowskich ustanowiona na sejmie walnym koronnym warszawskim w 1601 r.	398

96. Z konstytucji sejmku walnego koronnego warszawskiego z 1607 r.	398
97. Ordynacja księcia Ostrońskiego ustanowiona na sejmie walnym koronnym warszawskim w 1609 r.	399
98. Z konstytucji sejmku walnego koronnego warszawskiego z 1609 r.	399
99. Z konstytucji sejmku walnego koronacyjnego warszawskiego z 1633 r.	400
100. Z konstytucji sejmku walnego koronnego warszawskiego z 1638 r.	401
101. Z konstytucji sejmku walnego koronnego warszawskiego z 1641 r.	401
102. Z konstytucji sejmku walnego koronnego warszawskiego z 1673 r.	402
103. Z konstytucji sejmku ekstraordynaryjnego warszawskiego z 1677 r.	402
104. Z konstytucji sejmku ordynaryjnego walnego grodzkiego z 1678 r.	402
105. Z konstytucji sejmku ordynaryjnego warszawskiego z 1690 r.	403
106. Z konstytucji sejmku ordynaryjnego warszawskiego z 1776 r.	403
B.2.1.1. Prawo ziemskie (dokumenty praktyki)	405
107. Testament Jerzego Despota Zenowicza, kasztelana smoleńskiego, sporządzony w Smorgoniach 27 listopada 1582 r.	405
108. Akt działów rodzinnych wsi Lipe między Janem a Prokopem i Piotrem Lipskimi z 1606 r.	413
109. Umowa o dzierżawę wsi Gać Moskurnia i zastaw wsi Trzebienie i Ciepiew z 27 lipca 1620 r.	413
110. Inwentarz wsi Dębsko, będący w posiadaniu stryjów i opiekunów Władysława Potworowskiego, spisany 6 kwietnia 1621 r.	415
111. Z Metryki Litewskiej	415
112. Testament Bogusława Radziwiłła, koniuszego wielkiego litewskiego, sporządzony w Orli 27 grudnia 1668 r.	419
113. Uniwersał królowej Marii Kazimiery, wydany przed podróżą do Rzymu w 1698 r.	425
114. Testament Jerzego Budrewicza z 9 lipca 1699 r.	426
115. Testament Leona Abramowicza z 8 marca 1713 r.	427
116. Reskrypt króla Augusta II dla władz cywilnych na obszarze diecezji płockiej z 1727/ r. w sprawie procesów o czary	428
117. Umowa przedślubna zawarta między Anną z Ossolińskich Szaniawską, matką narzeczonej, a Michałem Ossolińskim, narzeczoną, 25 kwietnia 1753 r.	429
118. Zeznania świadków w sprawie pobicia szlachcianki przez jej chlebobawców mieszczańskich, złożone przed sądem grodzkim w 1785 r.	431
B.2.2. Prawo miejskie	433
119. Wielki książę Aleksander ustanawia bractwo złotnicze w Wilnie i nadaje mu statut w Trokach 23 sierpnia 1495 r.	433
120. Wilkierz poznański z 1568 r. zawierający przepisy sanitarne wydane w związku z zarazą	434
121. Król Zygmunt III na prośbę rzeźników wileńskich pozwala im utworzyć cech i nadaje statut w Warszawie 15 kwietnia 1596 r.	435
122. Wilkierz poznański z 1598 r., zatwierdzony przez króla Zygmunta III w 1611 r., nowelizujący prawo spadkowe	439

123. Wilkierz królewskiego miasta Tczewa z 1599 r.	443
124. Król Władysław IV potwierdza w 1638 r. wcześniejsze (z 1605 r.) nadanie przez króla Zygmunta III prawa magdeburskiego miastu Międzyrzeczowi w województwie wołyńskim	447
125. Porządek sądów i spraw miejskich prawa magdeburskiego w Koronie Polskiej według Bartłomieja Groickiego	449
126. Artykuły prawa magdeburskiego według Bartłomieja Groickiego	487
127. Postępek sądów około karania na gardle według Bartłomieja Groickiego	488
128. Rejestr Bartłomieja Groickiego do Porządku i do Artykułów prawa magdeburskiego i cesarskiego	492
129. Tytuły prawa magdeburskiego według Bartłomieja Groickiego	495
B.2.2.1. Prawo miejskie (dokumenty praktyki)	498
130. Ortyłe	498
131. Laudum miasta Wojnicza z 18 listopada 1620 r.	500
132. Taksa podwojewódzińska dla miast województwa inowrocławskiego z 1631 r.	502
133. Proces o czary przed sądem kryminalnym w mieście Nowym Wiśniczu w 1632 r.	505
134. Wydatki miasta Wojnicza z 6 czerwca 1637 r.	509
135. Koszty sądowe na rokach ziemskich czchowskich z marca 1641 r.	509
136. Akt Rady Miejskiej Bydgoszczy z 20 sierpnia 1671 r. wystosowany przeciw poborcom podymnego	510
137. Akt Rady Miejskiej Bydgoszczy z 29 sierpnia 1673 r. dotyczący utrzymania urządzeń wodnych w mieście oraz korzystania z nich	511
138. Proces przed sądem miejskim w Kowlu w sprawie o dzieciobójstwo z 1713 r.	512
139. Cech złotniczy wileński uprasza Michała Serwacego Wiśniowieckiego, wojewodę wileńskiego, o potwierdzenie dekretu komisarskiego i zakazanie Żydom rzemiosła złotniczego (akt wydany w Wilnie między 8 sierpnia 1737 r. a 27 kwietnia 1741 r.)	514
140. Lustracja miasta Lipna z 16 grudnia 1774 r.	515
B.2.3. Prawo wiejskie	517
141. Tomasza Działyńskiego wilkierz na starostwo łąkorskie postanowiony w 1692 r., a potwierdzony w 1705 r.	517
142. Anny Wielopolskiej ustawa dla majątności suskiej z 1696 r.	532
B.2.3.1. Prawo wiejskie (dokumenty praktyki)	536
143. Dekrety sądu gajonego z 1600 r.	536
144. Proces czarownic ze wsi Kucharki skazanych na spalenie w 1613 r.	538
145. Artykuły dekretowe w rugowym prawie	545
B.2.4. Prawo kanoniczne	549
146. Z ustaw synodu łęczyckiego z 1527 r.	549
147. Ze statutów synodu diecezjalnego plockiego z 1733 r.	550

B.2.4.1. Praktyka prawna dotycząca osób duchownych	551
148. Mandat króla Zygmunta III w sprawie żup bydgoskich z 1604 r.	551
149. Protestacja ks. Wawrzyńca Goślickiego, biskupa poznańskiego, z Ciężynia z 21 grudnia 1604 r. przeciwko instrukcji sejmikowej	552
150. Pozwolenie króla Zygmunta III na zwołanie synodu do Lwowa w 1629 r.	553
151. Akt fundacyjny dla klasztoru karmelitów trzewickich w Markowicach z 1642 r.	554
152. Skargi i zażalenia księży unitów archidiecezji kijowskiej wniesione do akt grodzkich województwa kijowskiego w 1768 r.	556

Wybór wydawnictw zawierający teksty źródłowe z historii ustroju i prawa w Polsce	562
---	-----